

1.

Laahâ

sämitiggeest adelum laavâ rievdâdmist

Ovdâskode miärädâs miel

komettuvvoo sämitiggeest adelum laavâ (974/1995) 18 e–18 i, 23 a já 27 a §, 6 lovo paječalluu já 43 §, tagarin ko tain láá 18 e–8 i § laavâst 1725/1995 sehe 23 a já 27 a § laavâst 1279/2002, *rievdâduvvo* 1, 3, 4 a, 5–7, 9–16, 18, 18 a, 18 d, 19–23, 25, 25 a, 26, 26 a, 26 b, 27–31, 31 a, 31 c, 31 h, 32, 34, 38–40, 40 a já 40 c §, 5 lovo paječalluu já 41 §, tagarin ko tain láá 1, 21–23, 25, 25 a, 26, 26 a, 26 b, 27, 28, 31, 31 a, 31 c, 31 h, 40, 40 a ja 40 c § laavâst 1279/2002, 4 a § laavâst 1026/2003, 5, 13, 15, 20 já 30 § uáassin laavâst 1279/2002, 9 § uáassin laavâst 626/2011, 16, 18 a já 18 d § laavâst 1725/1995 sehe 18 § uáassin laavâst 1026/2003 *lasettuvvoo* laahân uđđâ 17 a, 17 b, 25 b já 25 c § čuávvoonáál:

1 §

Laavâ tárguttâs

Sämmilijn algâalmugin lii sämmilij päikkikuávlust jieijâs kielân já kulttuurân kyeskee jiešhaldâšem ton miel ko taan laavâst já eres laavâst asâttuvvoo. Taan jiešhaaldâšmân kullee pargoj vâras sämmilijh väljeje valjâiguin koskâstis sämitige.

Vuoigâdvuotâ jienâstid sämitige vaaljâin lii valjâluvâttâlmân merkkejum sämmilijn.

Sämitigge tuáimá riehtiministeriö haldâttâhsyergist.

3 §

Vuoigâdvuotâ merkkejuđ valjâluvâttâlmân

Vuoigâdvuotâ merkkejuđ valjâluvâttâlmân lii ulmust, kote ana jieijâs sämmilâžžân, toin iävttoin:

1) ete olmooš jieš teikâ aainâs-uv ohtâ suu vanhimijn, ááhust já äijihist teikâ ááhui já äijihij vanhimijn lii oppâm sämikielâ vuossâmuu kiellân; teikâ

2) ete aainâs-uv nubbe suu vanhimijn lii merkkejum teikâ lii lamaš merkkejum jienâvuoigâdвуотâlâžžân säämi parlament teikâ sämitige vaaljâin.

Iähtun lii meid, ete taan laavâst asâttum ahan, aalmuglâšvuotân já aalmugtuálun kyeskee jienâvuoigâdвуотâ eres vátámâšah tievih.

4 a §

Haldâttâhriävtálij siättusij heiviittem

Sämitigán já ton toimâorganáid heiviittuvvoo haldâttâhlaahâ (434/2003), virgeomâhái tooimâ almolâšvuotâst adelum laahâ (621/1999), olmooštiätulaahâ (523/1999), arkkâdâhlaahâ (831/1994) já laahâ šledgâlii ášástálmist virgeomâhâstooimâst (13/2003), jis taan laavâst ij nubenáál asâttuu.

5 §

Sämitige almos toimâväldi

Sämitige pargon lii hoittáđ sämmilij jieijâs kielân, kulttuurân já sajattâhân algâalmugin kyeskee aášijd sehe ovdediđ sämmilij algâaalmugvuoigâdвуотâi olâšum Suomâst.

Pargoidis kullee aášijn sämitigge puáhtá toohâđ virgeomâháid alguid já oovdânpyehitimijd sehe adelid ciälkkámušâid, ovdediđ já haldâšid sämikulttuur sehe miedettiđ ruttâdem. Tain aášijn sämitigge kiävttä meridemväöldi nuuvt ko taan laavâst teikâ sierâ eres laavâst asâttuvvoo.

Sämitigge naanood tooimâs várás pargo-oornig.

6 §

Sämmilij ovdâstem

Sämitigge oovdâst sämmilijd aalmuglijn já aalmugijkoskâsijn pargoin.

7 §

Muštâlus

Sämitigge ráhtá jyehi ive ovdâskoodán muštâlus sämmiláid kyeskee aášij ovdánmist.

9 §

Ohtsâstoimâ- já ráđádállâmkenigâsvuotâ

Virgeomâhááh já iäráseh, kiäh hoittájuh almolijd haldâttâhtoimâid, ráđádâleh sämitiggijn já viggeh juksâđ ohtsâšibárdâs teikâ miättâm toimâid, maid olâšuteh sämmilij päikkikuávlust teikâ moh ulâtteh vaikuttâšâi peeleeest toos sehe eres eromâšávt sämmilij kielân teikâ kulttuurân teikâ sii sajattâhân teikâ vuoigâdвуотâid algâalmugin vaikutteijee toimâid, moh láá vijđáht vaikutteijeeh teikâ merhâsitteeh, já moh kyeskih:

- 1) siärvádâhvuáváámân;
- 2) staatâeennâm, suojâlemkuávlui já meccikuávlui tipšomân, kevttimân, laigutmân já luovâtmân;
- 3) kuáivuttâhmineraalijd siskeldeijee tiettum ucâmân já ávhâstálmân sehe staatâ eennâm- já čäcikuávluin tápáhtuvvee kolletoidemân;
- 4) sämmilij kulttuurháámán kullee iäláttâs lahâaasâtlíi teikâ haaldâtlíi rievđâdmân;

- 5) sámi kieláá ja sámi kielá škovlámáttáttás sehe sosiaal- ja tiervásvuotâpalvâlusái oovdedmân; teikâ
6) eres västideijee sámmilij kielân, kulttuurân teikâ sii sajattâhân algâalmugin vaikutteijee áášân.

Tollum ráđádâlmijn kalga ráhtid pevdikirje.

Virgeomâhááh ja iaráseh, kiáh hoittájuh almoliid haldáttâhtoimâid, kalgeh, ko vuávájuh ja olášuteh momentist 1 uáivildum tooimâid, viggâđ huoláttid tast, ete sámmilij vuoigâdvuotân hárvuttid sii kielâ, kulttuur ja árbivuáváliid iäláttâsâid ij šoodâ merhâšittee hemâdâs ja ete sámmilij vuoigâdvuodâid algâalmugin puáhtá turvid ja ovdedid.

10 §

Čuákánpieijâm ja toimâpaje

Sámitiigán kuleh 25 jesânid ja vittâ várijeessân, kiáh väljejuvvojuh sámitige valjâiguin neelji kalenderihân háävild. Sámitiggeest kalga leđe ucemustáá kuttâ jeessân Aanaar kieldâst, nelji jeessân Ucjuv kieldâst, kulmâ jeessân Iánuduv kieldâst ja kulmâ jeessân Suádigil kieldâ Laapi palgâs kuávlust ja ohtâ várijeessân jieškote-uv mainâšum kieldâst. Lasseen tiggeest kalga leđe sámmilij päikkikuávlv ulguubeln ucemustáá ohtâ jeessân ja várijeessân.

Staatâräädi meerrid sámitige vaaljâi puátusij vuáđuld sámitige jesâniid ja várijesâniid sii toimâid, mieđeet pividemist iáru tooimâst ja meerrid mainâšum vaaljâi puátusij vuáđuld uđđâ jeessân ja várijeessân ton sajan, kote lii valjâpaje ääigi joskâm lemist jeessân teikâ várijeessân.

Jis sámitige jeessân teikâ várijeessân moonât 22 §:st uáivildum valjâtohálâšvuodâ tooimâs, kalga staatâräädi sámitige algust páhudiđ suu luáttámuštoomâ joskâm.

11 §

Sámitige saavâjođetteijee

Sámitigge väljee koskâstis saavâjođetteijee ja kyehti várisaavâjođetteijee. Valjiimist kalga tállân almottid riehtiministeriön.

Saavâjođetteijee tuáimá pargostis váldutoimâlavt. Siämmáš olmooš puáhtá väljejuđ saavâjođetteijen enâmustáá kulmân toimâpajan maŋaluvâi.

12 §

Čuákkimij čuákánkoččom

Sámitige čuákkim meerrid čuákkimijdis tolâmist. Čuákkim kalga lasseen koččođ čuákán, jis saavâjođetteijee teikâ stivrâ ana tom tárbulâžžân teikâ kuálmádâs jesâniin nuuvt váátá tiátu ääši kiedâvuššâm várás.

Jis sámmilij päikkikuávlv kieldâst väljejum jeessân ij pyevti uásálistid čuákkimân, suu sajan kalga koččođ siämmáá kieldâst väljejum várijeessân. Jis sámmilij päikkikuávlv ulguubeln väljejum jeessân ij pyevti uásálistid čuákkimân, suu sajan kočoduvvo päikkikuávlv ulguubeln väljejum várijeessân.

13 §

Sámitige stivrâ

Sämitigge väljee koskâstis stivrâ, mast lii saavâjodetteijee já kyehti värisaavâjodetteijee sehe enâmustáá vittâ eres jeessân. Sämitigge väljee jienâvuoigâdnuođâljiij sämmilij kooskâst stivrân kyehti värijeessân. Valjiimist kalga tállân almottiđ riehtiministeriön.

Valjâive tuáimee stivrâ juátká toimâstis tassaaš, ko uđđâ stivrâ lii vaaljâi maŋa väljejum.

Stivrâ valmâštâl aasijđ sämitige čuákkimân já olášut tige miärádâsâid tienuuvt ko pargo-oorngist tärhibeht meriduvvoo.

Sämitige pargo-oorngist puáhtá meriduđ värisaavâjodetteijee já eres stivrâ jeessân pargo váldutoimâlâšvuođâst.

14 §

Eres toimâorgaaneh

Sämitigge aasât jieškote-uv valjâpaje aalgâst valjâlâvdikode 4 lovvoost uáivildum vaaljâi várás. Tigge puáhtá asättiđ meid eres toimâorgaanijđ sämmilij kulttuurjieshaaldâšmân kullee aasij tipšomân.

Valjâluvâttâlmân merkkiimân kyeskee njuolgimvátámâšâi čuávdim várás lii njuolgilâvdikode.

15 §

Toimâväaldi kevttim

Sämitige čuákkim sehe stivrâ já eres toimâorgaaneh kevttih tiigán kullee toimâväaldi ton mielđ ko taan laavâst asâttuvvoo já sämitige pargo-oorngist meriduvvoo.

Sämitige čuákkim meerrid prinsiiplávt merhâšittee já vijdáht vaikutteijee aasijn, jis ääši huáppuvuođâ tiet ij eres čuávu.

Toimâväaldi ij uážu sirded 5 § 3 momentist, 7 §:st, 10 § 3 momentist, 11–14, 18 b, 18 c, 18 j, 20 ige 26 a §:st uáivildum aasijn.

16 §

Toimâttuvah já pargoviehâ

Sämitiggeest láá toimâttuvah sehe virge- já pargosopâmuškoskâvuođâlâš pargoviehâ ton mielđ ko tast sämitige pargo-oorngist tärhibeht meriduvvoo. Sämikielâ toimâttuvvâst asâttuvvoo sierâ.

Sämitige virgeulmuid, virgijđ já virgekoskâvuotân heiviittuvvoo, mii staatâ virgeulmuin, viirgijn já virgekoskâvuođâst asâttuvvoo já meriduvvoo.

Pargovievâ palvâluskoskâvuođâ iävtuin já toi meriduumist lii västideijeenáál vyeimist, mii staatâ palvâluskoskâvuođâ iävtuin já toi meriduumist asâttuvvoo, meriduvvoo teikâ suáppoo.

17 a §

Čuákkimân uásálistem teknisii tiäđusirdemvyevi kevttimáin

Sämitige pargo-oorngist puáhtá meridiđ, ete čuákkimân puáhtá uásálistiđ kevttimáin videoráđádállâm teikâ eres hiäivulii teknisii tiäđusirdemvyevi.

Pargo-oorngist puáhtá adeliđ tärhibijđ miärádâsâid monâttâlmist, maid nuávditteh teknisii tiäđusirdemvyevi kevtidijn.

17 b §

Aalgâvuoigâdvuotâ

Ucemustáa vittlov jienâvuoigâdvuotâlii sâmmiliist lii vuoigâdvuotâ toohâđ sâmitiigán alguu tige pargoid kullee ääšist.

Tärhibeh miärádâsah monâttâlmist, maid nuávditteh aalgâvuoigâdvuotâ kevttimist já alguu kiedâvušmist adeluvvojev pargo-oornigist.

18 §

Aášij kiedâvuššâm

Sâmitige čuákkim já eres toimâorgaan lii meridemvâldâlâš, ko saavâjodettejee teikâ värisaavâjodettejee já ucemustáa peeli eres jesâniijn láá mielidi.

Sâmitige já ton asâtem toimâorgaan jeessân lii iästulâš uásalistiđ taggaar miärádâs tohâmân, mii kuáská persovnlávt sunjin teikâ suu haldâttâhlaavâ 28 § 2 momentist uáivildum aldahuálkán teikâ tagarin mainâšum ceehi 3 moomeent mielid paldâlistee ulmui.

Ääših čuávdojev sâmitiggeest eenâblohomiärádâssáin. Jis jienah maneh táásá te saavâjodettejee jienâ čuávdá. Vaaljâin annoo väljejum tot, kote uázžu enâmustáa jienâid. Jis jienah maneh táásá, te vyerbi čuávdá.

18 a §

Ruttâtuálu

Sâmitige ruttâtuálun já ruttâtuáluoppâtmân heiviitteh ruttâtuálulaavâ (1336/1997) ton lasseen, mii taan laavâst asâttuvvoo.

18 d §

Tilitärhistemmuštâlus

Tilitärhisteijee kalga adeliđ jieškote-uv tilipaajeest čuánuimáánu loopâ räi sâmitige stiivrân kirjálii tilitärhistemmuštâlus, mii kalga, ton lasseen maid tilitärhistemlaavâst väätih, siskeldiđ čiälkkámuš tast, ete láá-uv staatâtorjuu kiävtust toimâmuštâlusâst adelum tiäđuh olmâ.

19 §

Valjâihe já valjâpirrâdâh

Sâmitige vaaljâi várás staatâ lii ohtân valjâpirrâdâhhân.

Sâmitige vaaljâh toimâttuvvojev jyehi niäljád ive (valjâihe).

20 §

Valjâlvâdikodde

Valjâlvâdikodde meerrid ucâmušâst ulmuu merkkiimist valjâluvâttâlmân já ráhtá valjâluvâttállâm. Valjâlvâdikodde olášut sâmitige vaaljâid tienuuvt ko taan laavâst asâttuvvoo.

Valjälävdikoodán kuleh saavájođetteijee já kuttâ eres jeessân, main juáhháást lii persovnlâš värijeessân. Valjälävdikoddeest kalga leđe jeessân já värijeessân jieškote-uv sämmilij päikkikuávlv kieldást. Säámi jieškote-uv kielâjuávhuh kalgeh leđe valjälävdikoddeest ovdástum.

Sämitige teikâ njuolgimlävdi kode jeessân teikâ värijeessân ij pyevti leđe valjälävdikode jesânin teikâ värijesânin.

21 §

Jienâvuoigâdvuotâ

Sämitige valjäluvättálmân merkkim iähtun lii ulmuu aassâmsaajeest peerusthánnáá ton lasseen, mii ovdiibel 3 §:st lii asáttum, ete olmooš tiävdá majemustáá valjâtoimáttâs majemuu peeivi 18 ihheed já ete sun lii Suomâ aalmugjeessân teikâ sust lii olgoennâm aalmugjesânin lamaš päikkikielâlaavâst (201/1994) uáivildum päikkikielâ Suomâst talle ko ucâmuš valjäluvättálmân väldimist ráhtoo.

22 §

Valjâtohálâšvuotâ

Sämitige vaaljâin lii valjâtohálâš jyehi jienâvuoigâdvuodâlâš, kote lii miättâm iävtukkâssân já kote ij lah vááijuvvâldâlâš.

Iävtukkâssân ij pyevti leđe valjälävdikode teikâ njuolgimlävdi kode jeessân teikâ värijeessân.

23 §

Valjäluvättállâm

Valjälävdikodde ráhtá jienâvuoigâdvuodâlijn valjäluvättállâm ovdebij vaaljâi valjäluvättállâm já aalmugtiätuvuáháduv tiäđui vuáđuld.

Valjäluvättálmân merkkejuvoo kieldâi miel puustavlâš oornigân jyehi jienâvuoigâdvuodâlii nommâ, persovntubdâldâh, päikkikielâ já čujottâs, jis päikkikielâ já čujottâs láá tiäđust. Päikkikielâ já čujottâs ij kuittâg uážu merkkiđ valjäluvättálmân, jis taid tiäđuid kalga virgeomâhái tooimâ almolâšvuodâst adelum laavâ 24 § 1 moomeent 31 saje miel tollâđ syeligâsâst teikâ jis ulmuu peht aalmugtiätuvuáhádâhân lii vyerkkejum aalmugtiätuvuáháduvvâst já Aalmugregisterkuávdáá visásmitempalvâlusâin adelum laavâ (661/2009) 36 §:st uáivildum torvokiäldu.

Valjäluvättálmân kalga ucâmušâst väldiđ tast váiloo jienâvuoigâdvuodâlii ulmuu. Valjäluvättálmân merkkejum ulmuu kalga väldiđ meddâl valjäluvättálmist, jis sun almoot, ete sun ij innig haalijd leđe merkkejum valjäluvättálmân, teikâ jis sun lii jáámmâm. Valjälävdikodde puáhtá meddâlistiđ ulmuu valjäluvättálmist, jis sun ij innig teevidi 21 §:st asáttum valjäluvättálmân merkkim vátámâšâid. Ucâmuš já almottâs tahhoo valjälävdikoodán, mii kalga kiedâvuššâđ ääši nuhtán tušes ääji. Iähtun valjâvuoigâdvuodâi kevttimân aldemuu čuávvoov sämitige vaaljâin lii, ete ucâmuš tahhoo majemustáá valjâive tađe oovdeb čohčâmáánu loopâ räi.

Valjäluvättállâm ráhtim ohtâvuodâst valjälävdikodde puáhtá jieijâs algust väldiđ huámmášumân valjäluvättálmân merkkejum jienâvuoigâdvuodâlii ovdebij vaaljâi maŋa jienâvuoigâdvuotâave juksâm päärni já 21 §:st asáttum äigimudo räi jienâvuoigâdvuotâave jukse päärni. Taggaar ulmuu puáhtá kuittâg väldiđ valjäluvättálmân eskân tom maŋa, ko sun lii kirjálávt almottâm valjälävdikoodán, ete sun ana jieijâs sämmilâžžân 3 §:n 1 moomeent miäldásávt.

Valjälävdikodde naanood já vuálááálá valjäluvättállâm majemustáá valjâive kuovâáánu majemuu peeivi.

25 §

Valjäluvättállâm uáinimnáálá toollâm

Valjälävdikodde aasât valjäluvättállâm teikâ tast orroo tiäduid eereeb persovntubdâlduvâid uáinimnáál nuuvt, ete uáinimnáálátolâmân kyeskee ääigi nuhâmist lii äigi vaaljâi tooimâtmân ucemustáá vittâ mánuppaje.

Valjäluvättállâm tuálloo uáinimnáál 10 mañalâs argâpeeivi, eereeb lávurduv.

Valjäluvättállâm uáinimnáálátolâmist kalga almolávt kulluuttiđ.

25 a §

Valjäluvättállâm almolâšvuotâ

Juáhháást lii vuoigâdvuotâ uápásmuđ valjäluvättálmân já ton ráhtimân lohtâseijee äššikirjijd ton ääigi, ko valjäluvättállâm tuálloo uáinimnáálá. Valjäluvättállâm já ton ráhtimân lohtâseijee äššikirjijd ij uážu adeliđ miäldustemnáál teikâ kuvvimnáál ige tain uážu adeliđ miäldusijd. Valjäluvättálmân merkkejum ulmust lii kuittâg vuoigâdvuotâ finniđ nuuvtá váldus sust valjäluvättálmân valdum tiäduin. Tast, kote lii pivdám valduđ valjäluvättálmân, lii vuoigâdvuotâ finniđ tiäđu ääši kiedâvušmân lohtâseijee äššikirjijn tienuuvt ko virgeomâhái tooimâ almolâšvuodâst adelum laavâ 11 §:st asâttuvvoo.

Valjäluvättállâm sehe tagarijd valjäluvättállâm ráhtimân lohtâseijee äššikirjijd, moh siskeldeh tiäduid ulmuu etnisâš algâpuátimist, kalga toollâđ syeligâsâst eres ko 1 momentist uáivildum ääigi. Syeligâsâsttoollâmkenigâsvuotâ ij eesti tiäđu adelem sämitiigán tige toimâorgaanij jesânij já värijesânij valjim teikâ aalgâvuoigâdvuodâ kevttim čielgim várás ige toos, kote taarbâš tiäđu jienâvuoigâdvuodâs čielgim várás.

Valjäluvättállâm ráhtimân lohtâseijee äššikirjij almolâšvuodâst lii mudoi vyeimist, mii virgeomâhái tooimâ almolâšvuodâst adelum laavâst asâttuvvoo.

25 b §

Nubástusuuccâm almolâšvuotân kyeskee miärádâsân

Valjälävdikode miärádâsân 25 a §:st uáivildum ääšist uázžu uuccâđ nubástus väidimáin haldâttâhriähtán tienuuvt ko haldâttâhlaavâkevttimlaavâst asâttuvvoo. Väidim kalga kuittâg toohâđ 14 peeivi siste miärádâs tiättunfinniimist. Haldâttâhrievti miärádâsân ij uážu uuccâđ nubástus väidimáin.

25 c §

Valjäluvättálmist orroo feeilâ tivvoo

Valjälävdikodde puáhtá tivvoođ feeilâ valjäluvättálmist jieijâs alguu teikâ jienâvuoigâdvuodâlii vátámâš keezild. Vátámâš kalga kuittâg toohâđ 14 peeivi siste valjäluvättállâm uáinimnáálá tolâmân kyeskee ääigi nuhâmist. Nubástusâid kalga toohâđ majemustáá kyehti mánuppaje ovdil valjâtoimâttâs algâtem.

Ko olmooš lasettuvvoo valjâluvâttâlmân te sunjin kalga ájâttâlhánnáá vuolgâttiđ 24 §:st uáivildum almottâskoortâ.

Ko tivoh valjâluvâttâlmist orroo puástu merkkim te tivomist kalga ájâttâlhánnáá almottiđ koččâmušâst orroo ulmui, jis tot ij lah čielgâsávt taarbâšmettum.

26 §

Njuolgimlâvdikodde valjâluvâttâlmân vâldimân já toos meddâlistmân kyeskee aašijn

Riehtiministeriö noomât neelji ihán häävild njuolgimlâvdikode, mii lii toimâstis jiečânâs já jiešráđálâš. Lâvdikoodán kuleh saavâjodetteijee já kulmâ eres jeessân. Kyehti jeessân nomâtteh sämitige iävtuttâsâst. Ovdil lâvdikode nomâtem riehtiministeriö ráđádâl laavâ 9 § miäldásávt sämitiggijn saavâjodetteijee valjimist. Njuolgimlâvdikodde väljee koskâstis värisaavâjodetteijee.

Saavâjodetteijee tohálâšvuotâiähtun lii, ete sust lii riehtitiettuu aaleeb ollâškovlâtođhos teikâ riehtitiedâlâš jotkâtođhos. Lâvdikode eres jesâniijn váttoo šiev uápásmem njuolgimlâvdikode toimâsuárgán. Njuolgimlâvdikode saavâjodetteijee já jesâneh iä taarbâš leđe merkkejum sämitige valjâluvâttâlmân.

Sämitige já ton stiivrâ sehe valjâlâvdikode jeessân teikâ värijeessân ij pyevti kulluđ njuolgimlâvdikoodán.

Njuolgimlâvdikodde lii meridemvâldálâš, ko mielđi lii saavâjodetteijee teikâ värisaavâjodetteijee já ucemustáá kyehti jeessân.

Aašij valmâštállâm várás njuolgimlâvdikoddeest lii čällee já eres pargoviehâ táárbu mielđ. Sämitigge noomât pargovievâ lâvdikode iävtuttâsâst. Ääši kiedâvušmân njuolgimlâvdikoddeest heiviittuvvoo haldâttâhlaavâkevttimlaahâ (586/1996), jis taan laavâst ij eresnáál asâttuu. Pargo orniimist lâvdikoddeest meriduvvoo târhibeht lâvdikode nanodem pargo-oornigist.

26 a §

Njuolgimvátámâš valjâluvâttâlmân kyeskee miäradâsâst

Kote ana, ete sun lii vuoigâdvuodâttáá kuodđum meddâl valjâluvâttâlmist, puáhtá toohâđ valjâlâvdikode valjâluvâttâlmân kyeskee miäradâsâst kirjâlii njuolgimvátámâš njuolgimlâvdikoodán tienuuvt ko haldâttâhlaavâst asâttuvvoo. Njuolgimlâvdikoodán čujottum njuolgimvátámâš kalga toimâttiđ valjâlâvdikoodán 14 peeivi siste valjâlâvdikode miäradâs tiättunfinniimist. Valjâlâvdikodde kalga ájâttâlhánnáá toimâttiđ njuolgimvátámâš, áášán kyeskee äššikiirjijđ sehe ciälkkámušâs njuolgimvátámâšâst njuolgimlâvdikoodán.

Jis valjâlâvdikoodán toimâtemnáál njuolgimvátámâš lii puáttám meriääigi räi njuolgimlâvdikoodán, te njuolgimvátámâš iä taam tiet kyeđe tuđhâhánnáá. Njuolgimvátámâš kalga njuolgimlâvdikoddeest ájâttâlhánnáá toimâttiđ valjâlâvikoodán.

Jis njuolgimlâvdikode miäradâs ana sistees tom, ete olmooš váldoo valjâluvâttâlmân, te valjâlâvdikodde vuolgât ájâttâlhánnáá jienâvuoigâdvuodâlâid 24 §:st uáivildum almottâskoortâ.

26 b §

Väidim njuolgimlâvdikode miäradâsâst

Njuolgilävdikode miäradäsân 26 a §:st uáivildum ääšist uázžu uuccâđ nubástus väidimáin alemuu haldättáhrihtán tienuuvt ko haldättáhlaavákevttimlaavást (586/1996) asáttuvvoo. Väidim kalga kuittág toohâđ majemustáá 14 peeivi siste miäradäs tiättunfinniimist.

Alemus haldättáhrihti kalga adeliđ miäradäsâstis ájättálhánnaá tiäđu väidim tahhei, já valjälävdikoodán, mii kalga toohâđ valjäluvättálmân miäradäsâst máhđulávt šaddee nubástusâid já táárbu miel vuolgättid äššiomáhâžân 24 §:st uáivildum almottáskoortá.

27 §

Iävtukkâsasâttäm já iävtukkâsluvättállâm

Iävtukkâs sämitige valjâid puáhtá asättid ucemustáá kuulmâ jienâvuoigâđvuodâlii vuáđudem väljejeieservi, mast kalgeh leđe äššiolmooš já väriäššiolmooš.

Jieškote-uv jienâvuoigâđvuodâlâš uázžu uásálistid tuše oovtâ iävtukkâs aasátmân. Jis olmooš kulá kyevti teikâ eenâb väljejeiesiärván, te valjälävdikodde kalga meddâlistid suu noomâ tain puohâin.

Väljejeieservi kalga toohâđ iävtukkâsucâmuš valjälävdikoodán majemustáá 31 peeivi já toos kyeskee tievâsmitmijd majemustáá 27 peeivi ovdil valjâtoimättâs algâttäm.

Valjälävdikodde kalga ráhtid iävtukkâsluvättállâm majemustáá 21 peeivi ovdil valjâtoimättâs algâttäm. Iävtukkâsluvättállâm kalga almostittid, vuolgättid valjääššiuilmuid já toollâđ vaaljâi ääigi uáinimnáálá.

Valjälävdikode miäradäsân iävtukkâsluvättálmist ij uážu uuccâđ sierâ nubástus.

28 §

Valjâtoimättâs

Sämitige vaaljah toimâttuvvojeh porgemáánu majemuu tievâ oho vuossaargâst älgée viidâ oho ääigi. Vaaljah toimâttuvvojeh poostâ peht teikâ maacâtmáin jienâstemliipu mudoi ko poostâ peht valjälävdikode almottem sajan. Vaaljâ puáhtá valjälävdikode nuuvt meerriddijn sämmilij päikkikuávlust lasseen toimättid valjâpeeivi jienâstmin.

Vaaljâi tooimâtmist kalga almolávt kulluuttid.

29 §

Valjääššikirjeh

Valjälävdikodde kalga ájättálhánnaá valjâtoimättâs älgim maņa toimättid poostâ peht jyehi jienâvuoigâđvuodâlâžân, kiän čujottâs lii tiäđust, valjälävdikode stemppâlistum jienâstemliipu, valjâkooveert, vuolgättâsreeivâ, vuolgättâskooveert, iävtukkâsluvättállâm já jienâstemravvuu (valjääššikirjeh).

Jienâvuoigâđvuodâlâžân, kote ij lah poostâ peht finnim valjääššikiirjijd teikâ kiäst toh monnii suujâst mudoi váiluh, kalga väridid máhđulâšvuodâ finnid valjääššikiirjijd valjälävdikode toimâttuvvâst teikâ valjälävdikode almottem saajeest.

Jienâstemravvust kalga mainâšid valjälävdikode toimâttuv já máhđulij eres soojij, kost valjääššikiirjijd puáhtá finnid já kuus taid puáhtá macättid, jotteemčujottâsâid já ávusorroomaagijd sehe lasseen valjâpeeivi jienâstemsoojij jotteemčujottâsâid já ávusorroomaagijd.

30 §

Jienâstem poostâ peht

Jienâvuoigâdвуодâlâš puáhtá kevttiđ jienâvuoigâdвуодâš, ko lii finnim valjâäššikiirjijđ. Jienâsteijee kalga čielgâšávt merkkiđ jienâstemliipun ton iävtukkâš nummeer, kiän pyerrin sun addel jienâš.

Jienâstem lii tohhum, ko jienâvuoigâdвуодâlâš lii kuáđđám toppum valjâkooveert, mii siskeeld jienâstemliipu já suu tevdim já vuáláčäällim valjâlâvdikoodán čujottum vuolgâttâskovertân toppum vuolgâttâšreeivâ poostâ jodettemnáál. Jis jienâsteijee lahta fáárun suu almottâskoortâ, sun merkkee vuolgâttâšreeivân tuše suu vuáláčáálus.

Poostâ peht vuolgâttum vuolgâttâšreeivah kalgeh leđe valjâlâvdikoddeest jienârekinistem algâtem räi.

31 §

Jienâstem maaccâtmâin vuolgâttâšreeivâ valjâlâvdikoodán eresnáál ko poostâ peht

Jienâvuoigâdвуодâlâš puáhtá macättiđ vuolgâttâšreeivâ meid valjâlâvdikode toimâttâhân teikâ valjâlâvdikode almottem soojijđ vaaljâi kuálmád oles oho vuossaargâ já viidâd oles oho vâstuppeeivi koskâsii ääigi sehe, jis vaaljâpeeivi jienâstem uárnejuvvoo, te jienâstemsaje valjâtoimâkoodán.

Valjâlâvdikodde kalga huolâttiđ tast, ete ton jieškote-uv toimâsoojijđ kuodđum valjâäššikirjeh siäiluttuvvojeh valjâsyeligâšvuodâ turvâsteijee náál já ete valjâäššikirjeh toimâttuvvojeh torvolávt valjâlâvdikode Aanaar toimâttâhân ovdil jienârekinistem algâtem.

31 a §

Valjâpeeivi jienâstem

Jis valjâpeeivi jienâstem uárnejuvvoo, te valjâpeeivi lii vaaljâi toimâtem viidâd oho pasepeivi.

Valjâpeeivi jienâstem toimâttuvvoo siämmáá ääigi sämmilij päikkikuávlу jyehe kieldâst. Jieškote-uv kiieldâst lii ucemustáá ohtâ jienâstemsaje.

Jienâvuoigâdвуодâlâš uázžu jienâstid tuše ton sämmilij päikkikuávlу kiieldâst, mii lii merkkejum valjâluvâttâlmân suu päikkikiieldân.

Jienâstem kalga ornid tienuuvt, ete valjâsyeligâšvuotâ siäilu.

31 c §

Valjâtoimâkodde

Valjâlâvdikodde kalga puorijn aagijn ovdil vaaljâid asättiđ jieškote-uv jienâstemsaje vâráš valjâtoimâkode, moos kuleh kulmâ jeessân já ucemustáá kyehti värijeessân tienuuvt, ete äššiomâháá kiieldâ valjâlâvdikoddeest ovdâsteijee jeessân já suu persovnlâš värijeessân lává valjâtoimâkode oovtâ jesânin já värijesânin. Sämitige vaaljâi iävtukkâš ij pyevti leđe valjâtoimâkode jesânin teikâ värijesânin.

Valjâtoimâkode saavâjodetteijen tuáimâ toimâkoddeest valjâlâvdikode ovdâsteijee jeessân. Värisaavâjodetteijee valjâtoimâkodde väljee táárбу mielđ koskâstis.

Valjâtoimâkodde lii meridemváldâlâš kuulmâjeessânläžžân.

31 h §

Valjâpeeivi jienâstem nuuhâm já valjâpevdikirje

Valjâpeeivi jienâstem nuuhâm maŋa valjâtoimâkode kalga huolâttiđ tast, ete seilejum valjâurná já jienâstemmerkkiimijd siskeldeijee jienâstemkuávlu valjâluvâttállâm sehe máhđulávt valjâtoimâkoodán kuodđum vuolgâttâskoverteh toimâttuvvojeh valjâsyeligâsvuodâ siäilum turvâsteijee náál já nuhtán tušes ääji valjâlâvdikode Aanaar toimâttâhân. Lasseen valjâtoimâkode kalga huolâttiđ seilimpiergâsij heevâtmist tállân urná seilim maŋa. Valjâlâvdikodde kalga huolâttiđ valjâurná já jienâstemkuávlu valjâluvâttállâm siäilutmist torvolii saajeest jienârekinistem algâtem räi.

Valjâtoimâkodde kalga lasseen huolâttiđ tast, ete valjâpeeivi jienâstmist tuálloo pevdikirje, moos merkkejuvvo:

- 1) peivi sehe tijmeäägih, kuás valjâpeeivi jienâstem aalgij já kulluuttui nuhum;
- 2) valjâtoimâkode jesâneh já värijesâneh, kiäh lijjii mieldi;
- 3) valjâiŋšedeijeeh sehe jienâsteijei jiejah valjim iŋšedeijeeh; sehe
- 4) jienâstâm ulmui lohomeeri.

32 §

Jienâstem tipšolájádâsâst já päähist

Sämmilij päikkikuávlust orroo lájádâsâst tipšomnáál orroo ulmuuh sehe toh päikkikuávlust päähist tipšomnáál orroo ulmuuh, kiäh iä mudoi pastaččii jienâstiđ merettem vaigâdвуодâittáá, uázžuh jienâstiđ tipšosajestis.

Tipšosaajeest jienâstem várás valjâlâvdikodde meerrid áášânkullee kieldâ valjâlâvdikoddeest ovdâsteijee jeessân já värijeessân valjâpargen já suu väriolmožin. Valjâpargee väriolmožin puáhtá nomâttiđ eres-uv paargon hiäivuláš ulmuu.

Ko jienâst tipšosaajeest, te jienâstmist kalga jienâsteijee já valjâpargee lasseen leđe fáárust jienâsteijee valjim teikâ tuhhiitem sämitige valjâluvâttálmân jienâvuoigâdвуодâllâžžân merkkejum olmooš.

34 §

Jienârekinistem algâtem

Valjâlâvdikodde aalgât jienârekinistem valjâtoimâttâs maŋa čuávvo voossaargâ tijme 10. Jienârekinistem algâtem maŋa puáttám vuolgâttâskoverteh kuáđđojeh lekkâshánnáá huámmášumán vâldihánnáá. Toimâttâsâst tuálloo pevdikirje.

Väljeijeeseervi äššiulmust teikâ väriäššiulmust lii vuoigâdвуотâ leđe mieldi jienârekinistmist.

38 §

Vaaljâi puáđus miärášum

Sämitige jesânin šaddeh väljejuđ 25 puoh enâmustáá jienâid finnim iävtukkâssâd, toin iävttoin, ete sii juávhust láá ucemustáá 10 §:st asâttum meeri iävtukkâsah jieškote-uv sämmilij päikkikuávlu kieldâst já päikkikuávlu ulguubeln. Jis 10 §:st asâttum mereh iä tievâ, šaddeh koččâmušâst orroo

kielđast teikâ päikkikuávlv ulguubeln väljejuđ čuávuvâžân enâmustáá jienâid finnim iävtukkâsah tienuuvt, ete 10 § vátámâšah tieviih.

Jis mottoom päikkikuávlv kielđast iä lamaš asáttum meeri iävtukkâsah, šaddeh väljejuđ čuávuvâžân enâmustáá jienâid finnim iävtukkâsah päikkikuávlvust. Jis päikkikuávlv ulguubeln iä lamaš asáttum meeri iävtukkâsah, šaddeh väljejuđ mudoi enâmustáá jienâid finnim iävtukkâsah.

Värijesânin šadda väljejuđ jieškote-uv sämmilij päikkikuávlv kielđast orroo iävtukkâsâin iävtukkâs, kote lii finnim väljejum iävtukkâsâi maŋa čuávuvâžžân enâmustáá jienâid, sehe päikkikuávlv ulguubeln väljejum iävtukkâs maŋa čuávuvâžžân enâmustáá jienâid finnim iävtukkâs.

Jis jienâmereh láá siämmáá stuárusiih, tai koskâsâš oornig čuávdoov vuárbumáin.

39 §

Vaaljâi puáttus nanodem

Vaaljâi puáttus naanood valjâlävdi kodde čuákkimist, mon tot tuálá kuálmád peeivi jienârekinistem aalgâtmist.

Vaaljâi puáttus kalga almottiđ ájättálhánnáá riehtiministeriön sämitige jesânij já värijesânij tooimân meridem tiet čuávvoov toimâpajan.

40 §

Vaaljâi puátusân kyeskee väidim

Jienâvuogâdvuođâlâš, kote ana, ete valjâlävdi kode miärádâs vaaljâi puáttus naanoodmist teikâ vaaljâi tooimâtmân lohtaseijee eres toimâ lii laavâvuástásâš, uázžu uuccâđ nubástus väidimáin haldâttâhriähtán nuuvt ko haldâttâhlaavâkevttimlaavâst asáttuvvoov. Väidim kalga kuittâg toohâđ 14 peeivi siste tast, ko vaaljâi puáđus lii almostittum.

Haldâttâhrievti miärádâsâst uázžu väidiđ alemuu haldâttâhriähtán tienuuvt ko haldâttâhlaavâkevttimlaavâst asáttuvvoov.

Jis valjâlävdi kode 1 momentist uáivildum miärádâs teikâ toimâ lii lamaš laavâvuástásâš já taat lii vaiguttâm vaaljâi puátusân, vaaljâi puáttus kalga njuolgiđ já staatârääđi táarbu mielđ meridiđ sämitige jesânijđ já värijesânijđ vaaljâi njuolgejum puáttus mielđ.

Jis vaaljâi puáttus ij paste njuolgiđ, vaaljâh kalgeh meriduđ uđđâsist toimâtemnáál.

40 a §

Vaaljâi uđđâsist toimâtem väidim tiet

Vaaljâi uđđâsist tooimâtmist huolât, jis máhđulâš, siämmâš valjâlävdi kodde ko komettum vaaljâin. Uđđâ vaaljâin kevttih siämmáá laavâvuáimálii valjâluvâttállâm já iävtukkâsluvâttállâm ko komettum vaaljâin, jis haldâttâhriehti teikâ alemus haldâttâhriehti ij miärádâsâstis nubenáál meerid.

Uđđâ vaaljâi tooimâtmist lii hiäivulijn oosijn mudoi vyeimist, mii eidusij vaaljâi tooimâtmist lii asáttum.

Uđđâ vaaljeh toimâttuvvojeh ton kalendermánuppaje ääigi, mii álgá kyevti oles kalendermánuppaje keččin 1 momentist mainâšum miärádâs adelem maņa. Valjâtoimâttâs algâttuvvoo vuolgâtmáin jienâvuogâvuodâlijd 29 §:st mainâšum valjâäššikiirjijd.

Uđđâ vaaljâi puátusist kalgeh tállân almottiđ riehtiministeriön.

40 c §

Tärhibeh njuolgâdusah

Riehtiministeriö asâttâssáin puáhtá adelid tärhibijd njuolgâdusâid:

- 1) kulluuttâsáin, moh kuleh valjâid;
- 2) valjâluvâttâlmân ucâluumeest já valjâluvâttâlmist meddâlistmis sehe ucâmušân lahtemnâál čielgiittâsáin;
- 3) valjâluvâttâllâm uáinimnáálá tolâmist;
- 4) iävtukkâsucâmušâst já iävtukkâsluvâttâlmist;
- 5) jienâstemliipust; sehe
- 6) valjâäššikiirjij siäilutmist.

5 loho

Tiätulágán njuolgâdusah

41 §

Nubâstusuuccâm

Sämitige stiivrâ miärádâsân uázžu vaattâđ njuolгим sämitige čuákkimist já lävdi kode sehe tige asâtem eres toimâorgaan ko valjâlävdikode já njuolгимlävdikode miärádâsân sämitige stiivrâst tienuuvt ko haldâttâhlaavâst asâttuvvoo, jis taan laavâst teikâ eres laavâst ij nubenáál asâttuu.

Sämitige čuákkim já stiivrâ njuolгимvátâmâš keežild ráhtim miärádâsân uázžu uuccâđ nubâstus väidimáin haldâttâhriähtán nuuvt ko haldâttâhlaavâkevttimlaavâst asâttuvvoo. Sämitige čuákkim haldâttâhääšist ráhtim eres miärádâsân uázžu uuccâđ nubâstus väidimáin haldâttâhriähtán tienuuvt ko haldâttâhlaavâkevttimlaavâst asâttuvvoo, jis eres laavâst ij nubenáál asâttuu. Haldâttâhrievti miärádâsân uázžu uuccâđ nubâstus väidimáin tuše, jis alemus haldâttâhriehti miedeet väidimlove.

Taat laahâ šadda vuáimán 15 peeivi skammâmáánu 2018. Ton 3 § šadda kuittâg vuáimán eskân 1 peeivi uđđâivemáánu 2020.

Valjâluvâttâlmân merkkiimân kyeskee ucâmušân, mii lii tohhum valjâlävdikoodán majemustáá 31 peeivi juovlâmáánu 2019, heiviittuvvoo 3 §, mii lii lamaš vyeimist, ko taat laavâ šadda vuáimán.

Sämitiigán, mon toimâpaje lii koskân talle ko taat laahâ šadda vuáimán, heiviitteh 10 já 11–13, § tagarin ko toh lijji talle ko taat laahâ šoodâi vuáimán. Saavâjođetteijee uđđâsist valjiimân kyeskee 11 § 2 moomeent heiviitdijn iä valduu vuotân toh toimâpajeh, moh láá nuuhâm ovdil taan laavâ vuáimán šoddâm.

Laavâ vuáimánšoddâm maŋa čuávvo sámitige vaaljáh uárnejuvvojeh []. Iáhtun valjâvuogâvuodâi kevttimân tain sámitige vaaljâin lii, ete valjâluvâttâlmân merkkiimân kyeskee ucâmuš tahoo majemustáá 31 peeivi juovlâmáánu 2019 ovdil tijme 16. [Vaaljâi äigimuddo lii tárguttâs sirded̥ suulân ivviijn. Täärhib äigimuddo já toos lohtâseiŋee máhđuliih sirdášumnjuolgâdusah tárkkilistojeh maŋeláá.]

Sámitigge, mon toimâpaje lii koskân, ko taat laahâ šadda vuáimán, juátká pargostis vuossâmuu taan laavâ mielđ väljejum sámitige toimâpaje aalgâ räi. Vuossâmuš 20§ miäldásâš valjâlvävdikodde asâttuvvo nuuvt jotelávt ko máhđulâš laavâ vuáimánšoddâm maŋa. Njuolgimlävdiŋode, mii asâttuvvo ko laahâ šadda vuáimán, toimâpaje juátkoo čuávvo sámitige vaaljâpaje loopâ räi.

41 §, mii lii lamaš vyeimist ko taat laahâ šadda vuáimán, heiviittuvvo ton uáivildem miärdásâi nubástusucâmân tai miärdásâi uásild, moh láá tohhum ovdil taan laavâ vuáimán šoddâm.

Helsigist peeivi máánu 20.

Uáiviminister

JUHA SIPILÄ

Riehtiminister Antti Häkkinen

2.

Laahâ

rikoslaavâ 40 lovo 11 § rievâdmist

Ovdâskode miâradâs miel

rievâduvvo rikoslaavâ (39/1889) 40 lovo 11 § 1 saje, nuuvt ko tot lii laavâst 604/2002 čuávvoonáál:

40 loho

Virgerikosijn

11 §

Miäruštálmeh

Taan laavâst uáivildeh:

1) virgeulmuin ulmuu, kote lii virge- teikâ toos paldâlistee palvâlemkoskâvuodâst staatân, kieldân teikâ kieldâovtâstumán teikâ eres kieldâi almosriävtálie ohtsâštoimâorganân, ovdâskoodán, staatâ finnodâhlájádâsân teikâ evangellâš-luuteerlie kiirkon teikâ ortodoksilie kirkkoodán teikâ ton servikoodán teikâ servikuudij ohtsâštoimâorganân, Åland eennâmkoodán, sämitiigán, Suomâ Paaŋkin, Aalmugiälättâslájádâsân, Pargotiervâsvuotâljádâsân, kieldâlie iälättâslájádâsân, Kieldâi táhádâskuávdázân teikâ kieldâlie pargomarkkânlájádâsân;

Taat laahâ šadda vuáimán peeivi máánu 20 .

Helsingist peeivi máánu 20

Uáiviminister

JUHA SIPILÄ

Riehtiminister Antti Häkkänen